

การจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมิวเซียมสยาม

DESIGNING A TEMPORARY EXHIBITION AND EDUCATIONAL PROGRAM ON LANGUAGES AND CULTURES OF SOUTHEAST ASIAN COUNTRIES OF MUSEUMSIAM

เกรียงไกร ฮ่องเฮงเส็ง¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษารูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม 2. ศึกษารูปแบบการดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม และ 3. เสนอแนวทางในการพัฒนา รูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แก่สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยามเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่พิพิธภัณฑ์อื่น โดยศึกษา ระหว่างปีพุทธศักราช 2558-2561 ทั้งก่อนและหลังจากเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน โดยอาศัย ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเชิงเอกสาร สังเกตการณ์ภาคสนาม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก จาก บุคลากรของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม จำนวน 8 คน นักวิชาการด้าน พิพิธภัณฑ์ศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาจำนวน 10 คน และผู้เข้าชมมิวเซียมสยาม จำนวน 22 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง ใช้แนวคิดการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ในการ วิเคราะห์และอภิปรายผล ผลการวิจัยพบว่า มิวเซียมสยามจัดนิทรรศการชั่วคราวที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ ภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) นิทรรศการ ของมิวเซียมสยามที่จัดขึ้นภายในอาคารสถานที่ของมิวเซียมสยาม ได้แก่ นิทรรศการประสบการณ์หู สู่อาเซียน นิทรรศการพม่าระยะประชิด นิทรรศการประสานอาเซียน “หลงรัก” ฯลฯ 2) นิทรรศการ ของหน่วยงานอื่นที่มาจัดในอาคารสถานที่ของมิวเซียมสยาม ได้แก่ นิทรรศการเล่าเรื่องด้วยภาพ เรียนรู้ความต่าง มองประชาคมอาเซียน ฯลฯ และ 3) พิพิธภัณฑ์เคลื่อนที่ ได้แก่ นิทรรศการพิพิธ อาเซียนสัญจร ฯลฯ ขณะที่กิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้มีทั้งกิจกรรมในเชิงวิชาการ ได้แก่ การประชุมวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ในอาเซียน ฯลฯ และกิจกรรมในเชิงนันทนาการ ได้แก่ กิจกรรมงานวันเด็ก ตอน หนูน้อยตะลุยกอาเซียน เป็นต้น สำหรับข้อเสนอสำคัญในการพัฒนานิทรรศการชั่วคราว คือ การขยายเนื้อหาสาระให้ครอบคลุมทุก ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่วนด้านกิจกรรมควรขยายกลุ่มเป้าหมายให้ครอบคลุมทั้ง เยาวชน กลุ่มคนทำงาน และผู้สูงอายุ

คำสำคัญ : พิพิธภัณฑ์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาเซียน นิทรรศการชั่วคราว กิจกรรมการเรียนรู้

¹ ดร., อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

The purposes of this qualitative research were studied the temporary exhibitions and learning activities on languages and cultural of Southeast Asia of Museum Siam and recommend the way to developing temporary exhibitions and learning activities in this museum. This research were between 2015-2018 and after entering the ASEAN Economic Community. The data of this study were collected from field observations and in-depth interviews in which there 40 participations by purposive sampling technique. Data analysis with the museum administration concept. The research result showed that the temporary exhibitions consist of 3 kinds which are 1) the exhibition of Museum Siam which display at the own building such as SA The collective exhibition, Burmese exhibition, and Gloss, Glitter, and Glamour Lacquer as the Glue of ASEAN exhibition etc. 2) other organization exhibition which display at Museum Siam such as ASEAN in Mind exhibition etc. 3) mobile museum such as a journey through ASEAN exhibition etc. Meanwhile, learning activities on languages and cultural of Southeast Asia of Museum Siam consist of academic and recreation activities such as ASEAN Museum Forum conference and Children day activity on kid and ASEAN title. Lastly, recommendation for developing are expand the content to cover all of member countries in Southeast Asia and also expand the target group who cover with youth, worker and older.

Keywords : Museum, Southeast Asia, Arts History, Temporary Exhibition, Learning Activities

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio Cultural Community: ASCC) ซึ่งเป็น 1 ใน 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลางสังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยมีแผนปฏิบัติการด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio Cultural Community Plan of Action) ระบุอยู่ในแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program - VAP) มีแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community Blueprint) ซึ่งที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 ได้ให้การรับรองเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2552 ประกอบด้วยความร่วมมืออันเป็นคุณลักษณะของประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน 6 ด้าน โดยด้านที่เกี่ยวกับงานวัฒนธรรมได้แก่ ด้านที่ 5 การสร้างอัตลักษณ์

อาเซียน (Building an ASEAN Identity) ประกอบด้วย การส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียน และความรู้สึกของการเป็นประชาคม จำแนกออกเป็นรายละเอียดส่วนย่อย คือ การส่งเสริมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน ส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม และการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชุมชน อย่างไรก็ตาม ในแผนปฏิบัติการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนเน้นการดำเนินการใน 4 ประเด็นหลัก หนึ่งในนั้นคือ การเสริมสร้างรากฐานที่จะนำไปสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2020 ซึ่งจะเป็นภูมิภาคที่ประชาชนตระหนักถึงอัตลักษณ์ (identity) ร่วมกันของภูมิภาคท่ามกลางความหลากหลายทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ด้วยการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในระดับและวงการต่างๆ การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของกันและกัน และการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกันและกัน คือการส่งเสริมด้านวัฒนธรรมและสนเทศ (ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ, 2559)

กระทรวงวัฒนธรรมของไทยได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานหลักในการเตรียมความพร้อมของสังคมไทยเข้าสู่ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนในหัวข้อ “การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน” จึงได้กำหนดการดำเนินงานและประเด็นยุทธศาสตร์สำหรับการสร้างอัตลักษณ์อาเซียนไว้ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม สร้างความรู้สึกของความเป็นเจ้าของและการรวมกันเป็นเอกภาพท่ามกลางความหลากหลายและส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในเรื่องวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ศาสนาและอารยธรรม ประการต่อมาคือ การอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน ส่งเสริมการสงวนและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาคมว่าจะส่งเสริมความตระหนักรู้และความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ที่เป็นเอกลักษณ์ของภูมิภาค และความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมและความแตกต่างทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิก รวมทั้งเพื่อปกป้องความเป็นเอกลักษณ์ของมรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียนในภาพรวม และประการสุดท้าย ส่งเสริมการสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม มุ่งเน้นส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียนและการดำรงอยู่ร่วมกันของอาเซียนโดยการสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมและร่วมมือกันในอุตสาหกรรมด้านวัฒนธรรม (จุฑามาศ แก้วพิจิตร, 2559: น.38)

ทั้งนี้ สถาบันพิพิธภัณฑสถานเพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ หรือมิวเซียมสยาม ในฐานะแหล่งการเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ตั้งเป้าหมายในการเป็นพิพิธภัณฑสถานชั้นนำของอาเซียน โดยลงนามความร่วมมือกับหลากหลายพิพิธภัณฑสถานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งด้านการแลกเปลี่ยนบุคลากรเพื่อศึกษาดูงานด้านพิพิธภัณฑสถานศึกษาระหว่างกัน การวิจัย การจัดประชุมวิชาการด้านพิพิธภัณฑสถานระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน การแลกเปลี่ยนวัตถุจัดแสดงและนิทรรศการชั่วคราว รวมทั้งกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ระหว่างกัน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านพิพิธภัณฑสถานอันเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังค่านิยมการเป็นพลเมืองอาเซียน ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยพบว่า นิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ของมิวเซียมสยามมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรม

ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงก่อนและหลังการเข้าสู่
ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน สำหรับก่อนปีพุทธศักราช 2559 เป็นช่วงเวลาที่หลากหลายหน่วยงาน
ต้องการถ่ายทอดความรู้ขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านให้แก่คนไทยก่อนเป็นสำคัญ ส่วน
หลังจากการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ และในปัจจุบันที่ประเทศไทยรับ
หน้าที่เป็นประธานอาเซียน หลายหน่วยงานเริ่มพัฒนาเนื้อหาและกลุ่มเป้าหมายไปยังพลเมืองของ
ประเทศสมาชิกอาเซียนที่มีเสรีทางการค้าและการติดต่อเดินทางมายังประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ส่ง
ผลให้การทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ของมิวเซียมสยามไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มคนไทยเพียงอย่าง
เดียวเท่านั้น แต่ยังมีหมายรวมถึงประชากรในภูมิภาคเดียวกันอีกด้วย จึงเป็นคุณูปการทางอ้อมในการ
สร้างพลเมืองอาเซียนที่มีความรู้ความเข้าใจความแตกต่างด้านภาษาและวัฒนธรรมของเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข

จึงกล่าวได้ว่า การศึกษารูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยว
กับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมิวเซียมสยาม สามารถนำข้อมูลซึ่ง
เก็บรวบรวมทั้งจากการลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคลากรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และ
จากหลักฐานเอกสารหรืองานวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาวิเคราะห์ผ่านแนวคิดทฤษฎีด้านการบริหาร
จัดการพิพิธภัณฑ์และทฤษฎีการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเน้นทฤษฎีการเรียนรู้ของกาเย่เป็นสำคัญ
เนื่องจากมีรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกับกระบวนการเรียนรู้ภายในพิพิธภัณฑ์ ซึ่งสามารถ
นำมาประยุกต์ใช้ในการอธิบายขั้นตอนและวัตถุประสงค์ในการปลูกฝังให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้
ความเข้าใจเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านนิทรรศการ
ชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้ของมิวเซียมสยามได้มากยิ่งขึ้น จึงสามารถเป็นต้นแบบให้พิพิธภัณฑ์
แห่งอื่นหรือนักวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์ที่มีความต้องการจัดนิทรรศการชั่วคราวหรือนิทรรศการถาวร
เพื่อให้ความรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้นำความรู้และข้อมูล
ดังกล่าวไปปรับปรุงประยุกต์ใช้ในการจัดนิทรรศการ ดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ หรือบริหารจัดการ
พิพิธภัณฑ์ได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อประโยชน์ในการสร้างแหล่งเรียนรู้เรื่องประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างแตกต่างหลากหลาย และสร้างทางเลือกให้แก่กลุ่มเป้าหมายทั้งที่เป็นนักเรียน
นักศึกษา นักวิชาการ นักท่องเที่ยว และประชาชนทั่วไปทั้งชาวไทยและต่างประเทศได้มีแหล่งเรียนรู้
เรื่องประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากยิ่งขึ้น ทั้งยังส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้
อย่างมีประสิทธิภาพอันนำไปสู่สังคมอุดมปัญญาที่พัฒนาพลเมืองด้วยการศึกษาทั้งในระบบและ
นอกระบบได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม
2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม
3. เสนอแนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แก่สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยามเพื่อเป็นต้นแบบให้แก่พิพิธภัณฑ์อื่น

คำถามการวิจัย

พิพิธภัณฑ์ในประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะสามารถนำต้นแบบของการจัดนิทรรศการชั่วคราวและจัดกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปปรับใช้ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ของตนเองได้อย่างไร

แนวคิดทฤษฎี

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกาเย่

โรเบิร์ต กาเย่ (Robert Gagne') ได้นำแนวแนวคิด 9 ประการ มาใช้ประกอบในการออกแบบบทเรียน โดยยึดหลักการนำเสนอเนื้อหาและจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากการมีปฏิสัมพันธ์ประกอบด้วย 1. เร่งเร้าความสนใจ (Gain Attention) ก่อนเริ่มการนำเสนอเนื้อหาบทเรียนควรจูงใจและเร่งเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากเรียน 2. บอกวัตถุประสงค์ (Specify Objective) วัตถุประสงค์ของบทเรียน นับว่าเป็นส่วนสำคัญยิ่งต่อกระบวนการเรียนรู้ ที่ผู้เรียนจะได้ทราบถึงความคาดหวังของบทเรียนจากผู้เรียน นอกจากผู้เรียนจะทราบถึงพฤติกรรมขั้นสุดท้ายของตนเองหลังจบบทเรียนแล้ว จะยังเป็นการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าถึงประเด็นสำคัญของเนื้อหา รวมทั้งเค้าโครงของเนื้อหาอีกด้วย 3. ทบทวนความรู้เดิม (Activate Prior Knowledge) การทบทวนความรู้เดิมก่อนที่จะนำเสนอความรู้ใหม่แก่ผู้เรียน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องหาวิธีการประเมิน ความรู้ที่จำเป็นสำหรับบทเรียนใหม่ เพื่อไม่ให้ผู้เรียนเกิดปัญหาในการเรียนรู้ 4. นำเสนอเนื้อหาใหม่ (Present New Information) กาเย่ให้ความสำคัญกับสื่อประกอบการเรียนรู้ซึ่งมีบทบาทในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจได้ดีกว่าการท่องจำเนื้อหาเพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่ว่าสามารถวิเคราะห์ เชื่อมโยงหรือต่อยอดทางความคิดได้ 5. ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ (Guide Learning) พยายามค้นหาเทคนิคในการที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนนำความรู้เดิมมาใช้ในการศึกษาความรู้ใหม่ ทั้งยังต้องพยายามหาวิถีทางที่จะทำให้การศึกษาคำความรู้ใหม่ของผู้เรียนนั้นมีความกระจำจืดเท่าที่จะทำได้ 6. กระตุ้นการตอบสนองของบทเรียน (Elicit Response) หากผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมคิด ร่วมกิจกรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา และ

ร่วมตอบคำถาม จะส่งผลให้มีความจำดีกว่าผู้เรียนที่ใช้วิธีอ่านหรือคัดลอกข้อความจากผู้อื่นเพียง
อย่างเดียว 7. ให้ข้อมูลย้อนกลับ (Provide Feedback) แจ้งให้ผู้เรียนทราบว่าขณะนั้นผู้เรียนอยู่ที่
ส่วนใด ห่างจากเป้าหมายเท่าใด 8. ทดสอบความรู้ใหม่ (Assess Performance) การทดสอบหลัง
บทเรียน (Post-test) เป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดสอบความรู้ของตนเอง นอกจากนี้จะยัง
เป็นการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดหรือไม่ และ 9. สรุปและนำไปใช้ (Review
and Transfer) เป็นการประมวลสาระสำคัญของเนื้อหาทั้งหมดเพื่อประโยชน์ในการนำไปปรับใช้ให้
เข้ากับชีวิตประจำวันต่อไป

แนวคิดการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์

พิพิธภัณฑ์จำเป็นต้องมีขั้นตอนของการบริหารจัดการอย่างชัดเจนและเป็นระบบ เริ่ม
ตั้งแต่การวางแผนเพื่อกำหนดเป้าหมายอย่างชัดเจนว่าพิพิธภัณฑ์ดังกล่าวจะมีกลุ่มเป้าหมายเป็น
คนกลุ่มใด และอัตราผู้เข้าชมในแต่ละปีจะต้องไม่ต่ำกว่าค่ามรวมของจำนวนประชากรทั้งหมดใน
ชุมชน หรือตามอัตราเฉลี่ยของจำนวนผู้เข้ามาเยี่ยมชมที่เป็นไปตามมาตรฐานขององค์การพิพิธภัณฑ์
ระหว่างประเทศ ที่สำคัญของกำหนดเนื้อหาสาระในการจัดแสดงอย่างชัดเจนเพื่อก่อให้เกิดอัตลักษณ์
เฉพาะตัวของพิพิธภัณฑ์แห่งนั้น ๆ สำหรับขั้นตอนในการรวบรวมวัตถุจัดแสดง ทุกชิ้นจะต้องมี
การลงทะเบียนเพื่อชี้แจงรายละเอียดของวัตถุจัดแสดงนั้นอย่างถูกต้องชัดเจน สามารถตรวจสอบได้
จากฐานข้อมูลซึ่งง่ายต่อการสืบค้น ต่อมาคือองค์ความรู้ด้านพิพิธภัณฑ์วิทยาและความรู้ด้านอื่นที่มี
ส่วนเกี่ยวข้องกับงานพิพิธภัณฑ์ เช่น ขั้นตอนการเก็บรักษาวัตถุจัดแสดงไม่ให้เสื่อมสภาพหรือได้รับ
ความเสียหาย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังประสบปัญหาในเรื่องบุคลากรผู้มีความรู้ความ
เข้าใจด้านพิพิธภัณฑ์วิทยา คงต้องส่งเสริมสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรด้านพิพิธภัณฑ์วิทยาใน
สถาบันการศึกษาให้เพิ่มมากขึ้น หรือสนับสนุนการศึกษาดูงานด้านพิพิธภัณฑ์วิทยา เพื่อนำความรู้
และประสบการณ์ที่ได้รับมาปรับใช้ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้
นี้ ต้องมีการตรวจสอบประเมินผลประสิทธิภาพในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ทุกครั้ง เพื่อนำข้อ
บกพร่องมาปรับปรุงแก้ไข และพัฒนาศักยภาพให้พิพิธภัณฑ์เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

ระเบียบวิธีวิจัย

เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการศึกษา
เอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและเนื้อหาสาระเกี่ยว
กับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และพิพิธภัณฑ์ศึกษา ทั้งจาก
หนังสือ วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และรายงานการวิจัย มีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth
Interview) สังเกตการณ์ภาคสนาม (Field Observation) แบ่งเป็นการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม
(Participant Observation) และสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non Participant Observation)
สำหรับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมโครงการหรือนิทรรศการชั่วคราว

ที่สถาบันพิพิธภัณฑการเรือนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยามได้จัดขึ้นระหว่างดำเนินการวิจัย ส่วนการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากนิทรรศการชั่วคราวและส่วนจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ เป็นต้น โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนา (Descriptive Analysis)

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่ : สถาบันพิพิธภัณฑการเรือนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม ถนนสนามไชย แขวงพระบรมมหาราชวัง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตด้านระยะเวลา : เก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างปีพุทธศักราช 2555-2561 ทั้งนี้พุทธศักราช 2555 คือช่วงเวลาเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ ขณะที่พุทธศักราช 2559-2561 คือ ช่วงเวลาภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการแล้ว

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 40 คน จำแนกเป็นบุคลากรของสถาบันพิพิธภัณฑการเรือนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยามจำนวน 8 คน นักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาจำนวน 10 คน ด้านละ 5 คน จากมหาวิทยาลัยที่เปิดการเรียนการสอนด้านพิพิธภัณฑศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในกรุงเทพมหานครจำนวน 5 แห่ง แห่งละ 2 คน โดยพิจารณาจากรายวิชาที่สอนและผลงานวิจัยที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับพิพิธภัณฑศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และผู้เข้าชมทั่วไปอีก 22 คน โดยใช้วิธีเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับบุคลากรของสถาบันพิพิธภัณฑการเรือนรู้แห่งชาติและนักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา พิจารณาจากภาระงานที่รับผิดชอบและความรู้ความสามารถที่ตรงตามการตอบโจทย์วัตถุประสงค์ ขณะที่ผู้เข้าชมทั่วไปผู้วิจัยเลือกจากสมาชิกเฟซบุ๊กแฟนเพจของมิวเซียมสยามที่ได้รับการติดต่อเครื่องหมาย “แฟนตัวยง” ซึ่งมีพฤติกรรมกรเข้าชมนิทรรศการและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ริเริ่มโดยมิวเซียมสยามอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยทั้งหมดในช่วงต้นจะคละกันทั้งเพศ ระดับการศึกษา อายุ อาชีพ ศาสนา และภูมิภาค

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลของผู้วิจัยเริ่มตั้งแต่ค้นคว้าหาข้อมูลผ่านเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และพิพิธภัณฑศึกษา แล้วนำข้อมูลที่ได้มาจำแนกเป็นหมวดหมู่ ส่วนข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์เพื่อใช้

ประโยชน์ในงานวิจัยแต่ละประเด็น ทั้งนี้ การรวบรวมข้อมูลในระดับปฐมภูมิ (Primary Data) ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ผู้วิจัยออกแบบสอบถามไว้ล่วงหน้า โดยประเด็นคำถามเป็นไปเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้ ซึ่งผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนของมหาวิทยาลัยมหิดลแล้ว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์, เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และพิพิธภัณฑ์ศึกษา ทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต เพื่อใช้ในการสืบค้นฐานข้อมูลสารสนเทศด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พิพิธภัณฑ์ศึกษา และการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ นอกจากนี้แหล่งข้อมูลสารสนเทศของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม ถือเป็นแหล่งสืบค้นชั้นดีที่ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อมูลด้านการบริหารจัดการหลังจากเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นเฟซบุ๊ก, เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์อื่นๆของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

ผลการศึกษา

1) การจัดนิทรรศการชั่วคราวเรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมิวเซียมสยาม

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ หรือมิวเซียมสยาม ได้จัดนิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่ก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปีพุทธศักราช 2555 จนภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการจนถึงปีพุทธศักราช 2561 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 7 ปี อันเป็นขอบเขตด้านระยะเวลาในงานวิจัยนี้ มีนิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อรวมทั้งสิ้น 7 นิทรรศการ สามารถจำแนกออกเป็นอีก 3 ประเภทย่อย ประกอบด้วย 1) นิทรรศการที่มิวเซียมสยามริเริ่มขึ้นและจัดแสดงภายในอาคารสถานที่ของมิวเซียมสยามเอง 2) นิทรรศการที่หน่วยงานภายนอกเป็นเจ้าของแต่มาใช้สถานที่ของมิวเซียมสยามในการจัดแสดง และ 3) นิทรรศการเคลื่อนที่

สำหรับนิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อที่มิวเซียมสยามริเริ่มขึ้นและจัดแสดงภายในอาคารสถานที่ของมิวเซียมสยามเองมีทั้งหมด 4 นิทรรศการ คือ นิทรรศการ “ประสบการณ์หูสู่อาเซียน” นิทรรศการพม่าระยะประชิด” (เป็น

ทั้งนิทรรศการประเภทที่ 1 และ 3 เนื่องจากไปจัดแสดงครั้งที่ 2 ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ในรูปแบบนิทรรศการเคลื่อนที่ด้วย) นิทรรศการ “ปัญญา-เซตา ผ้าใยสับปะรดและใยไหมจากเขตร้อน” และนิทรรศการประสานอาเซียน “หลงรัก” ดังแยกพิจารณาได้ต่อไป

นิทรรศการประสบการณ์หูสู่ออาเซียน (นิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งถ่ายทอดผ่านทักษะการฟัง)

เป็นนิทรรศการการจัดวางเสียงและภาพเคลื่อนไหว โดยความร่วมมือระหว่างมิวเซียมสยาม สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร คณะจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และศิลปินผู้เชี่ยวชาญด้านเสียงจากประเทศในอาเซียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำเสนอเรื่องราวของภูมิภาคอาเซียน ทั้งในแง่มุมมองของวัฒนธรรม สังคม และประวัติศาสตร์ ผ่านการนำเสนอในรูปแบบนิทรรศการการจัดวางเสียง (sound installation) และสื่อสารสนเทศในรูปแบบแผนที่ปฏิสัมพันธ์ออนไลน์ (online interactive map) (สู่อเซียนนิทรรศการหมุนเวียน “AS((EAR))N ประสบการณ์หูสู่ออาเซียน เสียงฉัน เสียงเธอ เสียงของเรา”, 2558-2559)

นิทรรศการพม่าระยะประชิด (นิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของพม่า)

เป็นนิทรรศการที่สะท้อนวิถีชีวิตชาวพม่าในประเทศไทยที่มุ่งสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพม่าให้เกิดขึ้นกับสังคมไทยในวงกว้าง เพื่อทำความเข้าใจผู้คนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มากขึ้น ด้วยการนำเสนอเรื่องราวผ่านสื่อรูปแบบต่างๆ อาทิ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว และอินโฟกราฟิก ภายใต้แนวคิด “Guest (‘s) House” พื้นที่เล็กๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ชมได้ทำความเข้าใจกับชาวพม่า ในฐานะแขกคนหนึ่งของประเทศไทยให้มากขึ้น นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความหวัง ความฝัน การเดินทางเข้าสู่ประเทศไทย กลยุทธ์การใช้ชีวิตระหว่างอยู่ในประเทศไทย ประสบการณ์การทำงานและการวางแผนชีวิตในอนาคต และแง่มุมทางวัฒนธรรมที่ทั้งสองประเทศมีรากฐานร่วมกัน พร้อมทบทวนมายาคติของคนไทยที่มีต่อพม่า (ชีวลีสิทธิ์ บุญยเกียรติ, 2560)

นิทรรศการ “ปัญญา-เซตา ผ้าใยสับปะรดและใยไหมจากเขตร้อน”

มิวเซียมสยามร่วมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติฟิลิปปินส์และสถานทูตฟิลิปปินส์ประจำประเทศไทย ได้จัดนิทรรศการดังกล่าวเพื่อนำเสนอผ้าทอจากใยสับปะรดในฐานะของมรดกวัฒนธรรมและเป็น อัตลักษณ์ของชาวฟิลิปปินส์ ทั้งนี้ ชาวพื้นเมืองของประเทศฟิลิปปินส์ได้นำใยสับปะรดมาทำเป็นผ้าบารอง หรือ Pina ซึ่งทอกันมายาวนานมากกว่า 400 ปี ถือเป็นงานที่ละเอียดอ่อน เพราะใยสับปะรดเป็นเส้นใยที่มีความเหนียวดีมาก โดยเฉพาะเส้นใยของสับปะรดที่ได้จากเมืองอะคลัน และมีการต่อยอดนำมาผลิตเป็นเสื้อผ้าประจำชาติ สร้างรายได้และชื่อเสียงให้กับประเทศมาอย่างยาวนาน ทั้งยังแสดงให้เห็นพัฒนาการของสิ่งทอจากยุคอาณานิคมจนถึงปัจจุบัน มิติทางสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจของชาวฟิลิปปินส์ที่เกี่ยวข้องกับผ้าทอใยสับปะรดอีกด้วย (ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างประเทศ, 2559)

นิทรรศการประสานอาเซียน “หลงรัก” (นิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของ
ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)

เป็นการนำเสนอเรื่องราวของเครื่องมือเครื่องใช้ งานหัตถศิลป์ และโบราณวัตถุอันล้ำค่า ที่
ล้วนแล้วแต่เคลือบด้วยยางไม้หายากอย่าง “ยางรัก” ทั้งสิ้น เครื่องรักต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นวัตถุทาง
วัฒนธรรมที่มีปรากฏอยู่ในแต่ละประเทศของภาคพื้นอาเซียน แสดงให้เห็นถึงการติดต่อเชื่อมโยงกัน
ระหว่างผู้คนต่างเผ่าพันธุ์ในภูมิภาคนี้ ผ่านการค้าขาย การส่งส่วยบรรณาการ หรือแม้แต่การทำ
สงคราม ความสัมพันธ์เช่นนี้ของเราชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดขึ้นมายาวนานแล้ว เกิดการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายเทเทคนิค ถ่ายทอดทักษะ บ้างคล้ายคลึงกันจนก่อให้เกิดเป็นวัฒนธรรมร่วม
บ้างแตกต่างกันจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของในแต่ละท้องถิ่น (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2558)

2) นิทรรศการที่หน่วยงานภายนอกเป็นเจ้าของ แต่มาใช้สถานที่ของมิวเซียมสยามในการ
จัดแสดงมีทั้งหมด 2 นิทรรศการ ประกอบด้วย นิทรรศการภาพเล่าเรื่อง “เรียนรู้ความต่าง มอง
ประชาคมอาเซียน” และนิทรรศการภาพถ่าย “หนองคาย เวียงจันทน์ ร้อยสัมพันธ์สองฝั่งโขง” ดัง
แยกพิจารณาได้ต่อไป

นิทรรศการภาพเล่าเรื่อง “เรียนรู้ความต่าง มองประชาคมอาเซียน” (นิทรรศการ
ชั่วคราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้)

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ร่วมกับชุมชนคนรัก
ภาพถ่าย (Shutterism.com) ได้ริเริ่มโครงการประกวดภาพถ่ายภายใต้เพื่อหัวข้อ “คิดอย่างอาเซียน”
(Think ASEAN) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นการสร้างความตระหนักและกระตุ้นให้เกิดการตื่นตัว
ในการเตรียมพร้อมสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของภาคประชาชนและภาคสังคม โดยสื่อสารผ่าน
สื่อต้นแบบที่ดีและมีคุณภาพเหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปในสังคม
ตลอดจนก่อให้เกิดแรงบันดาลใจต่อการทำความดีและสร้างสรรค์ผลงานออกมาสู่สาธารณะ ในการ
ประกวดครั้งนี้ได้รับความสนใจในวงกว้างทั้งในระดับประถมศึกษา-มัธยมศึกษา และประชาชน
ทั่วไปรวมทั้งสิ้น 440 คน จำนวน 847 ภาพ โดยนำภาพทั้งหมดมาจัดแสดงที่มิวเซียมสยามภายใต้
ชื่อนิทรรศการ “เรียนรู้ความต่าง มองประชาคมอาเซียน” เพื่อเผยแพร่ผลงานให้ประชาชนทั่วไปและ
ผู้เข้าชมมิวเซียมสยามได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมากยิ่งขึ้น
(สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2555)

นิทรรศการภาพถ่าย “หนองคาย เวียงจันทน์ ร้อยสัมพันธ์สองฝั่งโขง” (นิทรรศการ
ชั่วคราวเกี่ยวกับภาและวัฒนธรรมของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว)

จังหวัดหนองคาย ราชอาณาจักรไทย และนครหลวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว ร่วมกับ สถานเอกอัครราชทูตไทย ณ นครหลวงเวียงจันทน์ สถาบันพิพิธภัณฑ์การ
เรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย บริษัท ไปรษณีย์ไทย จำกัด และ

กลุ่ม สห+ภาพ ได้จัดกิจกรรมการเฉลิมฉลอง ครบรอบ 20 ปี สะพานมิตรภาพไทย-ลาวแห่งที่ 1 ปี 2557 พร้อมจัดนิทรรศการภาพถ่าย “หนองคาย-เวียงจันทน์ ร้อยสัมพันธ์สองฝั่งโขง” เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสดังกล่าว และเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์ และการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดหนองคายกับนครหลวงเวียงจันทน์ อีกทั้งเพิ่มพูนความเข้าใจระหว่างประชาชนของทั้ง 2 ประเทศ อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และมีประโยชน์ร่วมกันในอนาคต (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2557)

3) **นิทรรศการเคลื่อนที่ (Mobile Museum)** เป็นนิทรรศการที่นำไปจัดแสดงในต่างจังหวัดนอกพื้นที่กรุงเทพมหานครเพื่อให้ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมอาเซียนของมิวเซียมสยาม มีทั้งหมด 2 นิทรรศการ คือ นิทรรศการพม่า ระยะประชิดซึ่งเป็นทั้งนิทรรศการประเภทที่ 1 และ 3 ได้ให้รายละเอียดไว้แล้วในข้างต้น ผู้เขียนจึงขยายความเพิ่มเติมเฉพาะนิทรรศการพิพิธภัณฑ์อาเซียนสัญจรเพียงอย่างเดียวเท่านั้น

นิทรรศการพิพิธภัณฑ์อาเซียนสัญจร

เป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม TK mobile หนังสือเดินทางได้เริ่มนำนิทรรศการเคลื่อนที่ออกไปจัดแสดงในพื้นที่โดยรอบกรุงเทพมหานครก่อน ได้แก่ สวนวชิรเบญจทัศ (สวนรถไฟ) สวน 60 พรรษา (ร่วมเกล้า) สวนสมเด็จพระยา (พระราม 2) สวนพระนคร (ลาดกระบัง) และสวนลุมพินี ก่อนจะขยายพื้นที่ออกไปยังต่างจังหวัดทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยผู้มาร่วมงานจะได้เรียนรู้เพื่อนบ้านและมิตรประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เพื่อให้เรียนรู้เข้าใจและพร้อมที่จะเปิดรับวัฒนธรรมที่แตกต่าง โดยมีหลากหลายชุดนิทรรศการย่อย ได้แก่ “รู้จักเพื่อนบ้านอาเซียน” ที่ถ่ายทอดให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชนชาติสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ผ่านข้อมูล เกร็ดความรู้พื้นฐานไม่ว่าจะเป็นธงชาติ เมืองหลวง ดอกไม้ประจำชาติ อาหาร เครื่องแต่งกาย ภาษาที่ใช้ สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ เป็นต้น (สำนักงานอุทยานการเรียนรู้, 2559)

2) กิจกรรมกรรมการเรียนรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมิวเซียมสยาม

สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ หรือมิวเซียมสยาม ได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นับตั้งแต่ก่อนเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปีพุทธศักราช 2555 จนภายหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการจนถึงปีพุทธศักราช 2561 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 7 ปี อันเป็นขอบเขตด้านระยะเวลาในงานวิจัยนี้ มีกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมทั้งสิ้น 22 กิจกรรม สามารถจำแนกออกเป็นกิจกรรมในเชิงวิชาการจำนวน 16 กิจกรรม และกิจกรรมเชิงสันถนาการจำนวน 6 กิจกรรม สำหรับกิจกรรมเชิงวิชาการ ส่วนใหญ่เป็นการจัดบรรยายทางวิชาการเพื่อให้

ความรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ การบรรยาย “ประวัติศาสตร์พม่าสมัยโบราณจากยุคก่อตั้งอาณาจักรสุราชวงศ์สุดท้าย” เสวนาทางวิชาการ หัวข้อ “ศิลปะเครื่องแต่งกายราชสำนักหลวงพระบาง” การบรรยายทางวิชาการ หัวข้อ “ศิลปะอิสลามในมาเลเซีย” เสวนาทางวิชาการ หัวข้อ “อาเซียน: การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การเสวนาทางวิชาการ “เปอรานากัน วัฒนธรรมลูกผสมในเรื่องเล่าของสิงคโปร์ เป็นต้น และโครงการประชุมทางวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์กับกลุ่มประเทศในเอเชียอาคเนย์ รวมทั้งโครงการลงนามความร่วมมือเพื่อพัฒนาให้มิวเซียมสยามและเครือข่ายพิพิธภัณฑ์เป็นจุดหมายของอาเซียนอีกด้วย ขณะที่กิจกรรมเชิงสันถวนการ ได้แก่ กิจกรรมวันเด็ก หัวข้อ “หนูน้อยตะลุยกอาเซียน” การแสดงรามาณะระหว่างประเทศไทยและเมียนมา นิทรรศการด้านสิ่งทอของอาเซียน “ASEAN Selection: innovative craft textiles in ASEAN accents” เป็นต้น (กิตติดา วณศาสตร์โกศล เจ้าหน้าที่ดำเนินงานกราฟฟิกของมิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, มีนาคม 2562)

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

เมื่อนำแนวคิดด้านการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ (Museum Administration) และทฤษฎีการเรียนรู้ของกาเย่ (Robert Gagne) มาใช้ในกรณีศึกษาหุ้รูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวและการจัดกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยาม จะเห็นได้ว่า การจัดนิทรรศการชั่วคราวและการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่มีกรรมลำดับขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีความคล้ายคลึงกันกับทฤษฎีการเรียนรู้ของกาเย่ จัดอยู่ในกลุ่มผสมผสาน (Gagne's eclecticism) ซึ่งเชื่อว่าความรู้มีหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง ทั้งนี้ การเรียนรู้มีองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ หลักการแนวคิด วัตถุประสงค์ และกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยมุ่งเน้นวิเคราะห์เนื้อหาและอภิปรายผลในงานวิจัยนี้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ 9 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 “เร่งเร้าความสนใจ” (Gain Attention) โดยกระตุ้นหรือเร้าให้เกิดความสนใจเนื้อหาที่จะเรียนรู้ สำหรับการเร้าความสนใจนี้สามารถทำได้โดยจัดสภาพแวดล้อมให้ดึงดูดความสนใจ ซึ่งมิวเซียมสยามได้นำเทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ที่มีความน่าสนใจมาช่วยกระตุ้นความคิดอยากเรียนรู้ให้แก่กลุ่มเป้าหมายทั้งในนิทรรศการและกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน ตัวอย่างเช่น ในนิทรรศการประสบการณ์หุ้สู่อาเซียนได้นำเครื่องช่วยฟังและดนตรีมาช่วยกระตุ้นให้ผู้เข้าชมได้ใช้ทักษะการฟังเข้าถึงความรู้เรื่องภาษาในกลุ่มประเทศอาเซียนมากยิ่งขึ้น ขณะที่การแสดงละครเวทีช่วยถ่ายทอดความรู้และมุมมองของคนไทยและคนพม่าที่มีต่อกันอย่างเข้าใจได้ง่ายและเกิดสุนทรียภาพในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น เป็นต้น (สุชมาล ผดุงศิลป์ ผู้อำนวยการสำนักงานผู้อำนวยการ และรักษาการหัวหน้าฝ่ายสื่อสารและการตลาด มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, เมษายน 2562)

ขั้นตอนที่ 2 “บอกวัตถุประสงค์” (Specify Objective) เป็นการบอกให้ทราบถึงจุดประสงค์ของเนื้อหาที่จะเรียนรู้ว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาเนื้อหาที่ต้องการได้ด้วยตนเอง ดังนั้น การที่ผู้เรียนได้ทราบจุดประสงค์ของเนื้อหาสาระล่วงหน้าย่อมทำให้สามารถมุ่งความสนใจไปที่เนื้อหาที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยง ทั้งยังสามารถเลือกศึกษาเนื้อหาเฉพาะที่ตนยังขาดความเข้าใจที่จะช่วยทำให้มีความรู้ความสามารถตรงตามจุดประสงค์ของเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้ สอดคล้องกับรูปแบบการละลายพฤติกรรมของผู้เข้าชมนิทรรศการของมิวเซียมสยามซึ่งมีหลากหลายช่วงอายุ การศึกษา และพื้นฐานความรู้ จึงจำเป็นต้องมีการชี้แจงให้เข้าใจวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ นิทรรศการและกิจกรรมก่อนในเบื้องต้น เพื่อให้ผู้เข้าชมมองเห็นภาพรวมขององค์ความรู้ทั้งหมดที่สอดแทรกอยู่ในนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตัวอย่างเช่น นิทรรศการภาพเล่าเรื่อง “เรียนรู้ความต่าง มองประชาคมอาเซียน” จะมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ตั้งแต่ขั้นตอนของการส่งภาพถ่ายเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนเข้าประกวด จนกระทั่งถึงขั้นตอนของการนำภาพถ่ายที่ได้รับรางวัลมาจัดแสดง ขณะที่ตัวอย่างของกิจกรรมซึ่งสะท้อนให้เห็นการชี้แจงวัตถุประสงค์ก่อนล่วงหน้าได้เป็นอย่างดี คือ การแสวงหาทางวิชาการ หัวข้อ “ปฏิบัติการภัณฑารักษ์ต่อมมมองภูมิภาคอุษาคเนย์” ได้มีการชี้แจงวัตถุประสงค์ไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นโครงการที่ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภัณฑารักษ์ในพิพิธภัณฑ์ของไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน จึงเป็นการกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนตั้งแต่ต้นว่ากลุ่มเป้าหมายของโครงการดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ในการจัดเพื่อภัณฑารักษ์ที่ปฏิบัติงานในพิพิธภัณฑ์โดยเฉพาะ เป็นต้น (อัญญาพร จริยานุรณ์ เจ้าหน้าที่ธุรการฝ่ายอำนวยการ มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, เมษายน 2562)

ขั้นตอนที่ 3 ได้แก่ “ทบทวนความรู้เดิม” (Activate Prior Knowledge) การทบทวนความรู้เดิมช่วยกระตุ้นให้สามารถเรียนรู้เนื้อหาใหม่ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และเป็นการทำความเข้าใจพื้นฐานของผู้เข้าชมว่ามีความรู้เดิมอยู่มากน้อยเพียงใด เพื่อสามารถพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ใหม่อย่างไม่มีข้อถกเถียงและเกิดสัมฤทธิ์ผล ซึ่งในนิทรรศการและกิจกรรมของมิวเซียมสยามจะมีการทบทวนความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนิทรรศการและสาระสำคัญของการจัดกิจกรรม ตัวอย่างเช่น นิทรรศการเคลื่อนที่พิพิธภัณฑ์อาเซียน บุคลากรของมิวเซียมสยามได้มีการทบทวนความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะธงชาติ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร สกุลเงิน สถานที่ท่องเที่ยวสำคัญ ฯลฯ เนื่องจากกลุ่มเป้าหมายเป็นเยาวชนและสมาชิกในครอบครัวที่มาร่วมชมนิทรรศการร่วมกัน ซึ่งไม่มีความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียนมากนัก จึงต้องมีการปูพื้นฐานความรู้ก่อนที่จะต่อยอดไปสู่การเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ขณะที่ได้กิจกรรมบรรยายทางวิชาการ หัวข้อ “ประวัติศาสตร์พม่าสมัยใหม่ ยุคโคโรเนียลและปัจจุบัน” ถึงแม้หัวข้อจะระบุว่าเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พม่าสมัยใหม่ แต่อย่างไรก็ตาม วิทยากรได้มีการปูพื้นฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของประเทศพม่าในยุครัฐจารีตก่อนในเบื้องต้น เพื่อเป็นการทบทวนความรู้เดิมก่อนเข้าสู่ประวัติศาสตร์

พม่าในยุคสมัยใหม่ อันนำไปสู่การสร้างความเข้าใจร่วมของผู้รับฟัง (ไพรินทร์ มณีทิพย์ เจ้าหน้าที่
ธุรการฝ่ายอำนวยการ มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, พฤษภาคม 2562)

ขั้นที่ 4 ได้แก่ “นำเสนอเนื้อหาใหม่” (Present New Information) เพื่อไม่ให้เนื้อหาสาระที่
จะเผยแพร่ไม่ทับซ้อนกับองค์ความรู้เดิมที่กลุ่มเป้าหมายมีอยู่ ส่งผลให้เนื้อหาสาระที่กำหนดมีความ
ทันสมัยและเท่าทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ ควรพิจารณาลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย
เป็นสำคัญว่ามีพฤติกรรมการเรียนรู้อย่างไรเพื่อการนำเสนอที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย
มากที่สุด ตัวอย่างเช่น กลุ่มเป้าหมายต้องการเรียนรู้ผ่านสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย ต้องการ
เรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ ต้องการเรียนรู้ผ่านเกมหรือกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น จะ
เห็นได้ว่า เอกลักษณะสำคัญในการนำเสนอเนื้อหาสาระทั้งในนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการ
เรียนรู้ของมิวเซียมสยาม คือ การตีความใหม่ นำเสนอสิ่งใหม่ หรือนำเสนอแง่มุมของความรู้หรือวิธี
คิดที่แตกต่างไปจากพิพินทัศน์หรือแหล่งเรียนรู้ด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาทั่วไป ซึ่งยังขาด
กระบวนการส่งเสริมให้เกิดทักษะการคิดวิเคราะห์หรือชี้ชวนให้เกิดการอภิปรายผลกับเนื้อหาหรือ
ข้อมูลที่จัดแสดงหรือแฝงเร้นอยู่ในกิจกรรมการเรียนรู้ ตัวอย่างเช่น นิทรรศการพม่าระยะประชิด
มิวเซียมสยามไม่ได้นำเสนอข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ความขัดแย้งของสงครามระหว่างไทยกับพม่า
เหมือนในแบบเรียนตามหลักสูตรการเรียนการสอนด้านประวัติศาสตร์หรือสังคมศึกษาทั่วไป หรือนำ
เสนอความศรัทธาของชาวพม่าที่มีต่อพระพุทธศาสนา หรือนำเสนออัตชีวประวัติของนางอองซาน ซู
จี ผู้เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของการผลิตานแห่งระบอบประชาธิปไตยในประเทศพม่าเหมือนที่สื่อ
กระแสหลักทั่วไปได้นำเสนอมาโดยตลอด ทว่า มิวเซียมสยามได้นำประเด็นบางมุมที่คนส่วนใหญ่
อาจไม่เคยนึกถึงมาก่อน ได้แก่ วิธีการออมเงินของชาวพม่าที่สะท้อนให้เห็นถึงจิตใต้สำนึกหรือ
กระบวนการขัดเกลาทางสังคมให้เกิดจริยธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวทีหรือสำนึกกรักบ้านเกิด
 เป็นต้น ขณะที่กิจกรรมเสวนาทางวิชาการ หัวข้อ “เปอรานากัน วัฒนธรรมลูกผสมในเรื่องเล่าของ
สิงคโปร์” ถือเป็นนำเสนอเนื้อหาใหม่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจเรื่องวัฒนธรรมลูกผสมที่คนไทย
ส่วนใหญ่อาจรู้จักเฉพาะบะป๋า-ญะญา กลุ่มชาติพันธุ์ลูกผสมระหว่างมลายูและจีนที่อาศัยอยู่ตาม
จังหวัดแนวชายฝั่งทะเลอันดามัน แต่กลับไม่ได้เรียนรู้ถึงวัฒนธรรมร่วมของประเทศเพื่อนบ้านใน
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้แถบภาคพื้นสมุทรอย่างประเทศสิงคโปร์ มาเลเซีย และอินโดนีเซีย ที่ต่างก็มี
กลุ่มชาติพันธุ์ลูกผสมแบบเปอรานากันเช่นเดียวกัน ซึ่งไม่ได้มีเฉพาะแค่ลูกผสมระหว่างจีนกับมุสลิม
เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ลูกผสมระหว่างอินเดียนกับจีนก็ถือเป็นเปอรานากันประเภทหนึ่งด้วย ถือเป็น
การนำเสนอเนื้อหาใหม่ที่ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เปิดโลกทัศน์เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านใน
เอเชียอาคเนย์มากยิ่งขึ้น (คุณพจน์ แก้วกิง ผู้ช่วยบรรณารักษ์ชมรมวัฒนธรรม มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์,
พฤษภาคม 2562)

ขั้นที่ 5 “ชี้แนะแนวทางการเรียนรู้” (Guide Learning) หมายถึง การชี้แนะให้กลุ่มเป้าหมาย
สามารถนำความรู้ที่ได้เรียนใหม่ผสมผสานกับความรู้เก่าที่เคยได้เรียนไปแล้ว เพื่อให้เกิดการ
เรียนรู้ที่รวดเร็วและมีความแม่นยำมากยิ่งขึ้น ถือเป็นกระบวนการให้สอดคล้องกับบริบทแวดล้อม

ของกลุ่มเป้าหมาย จะเห็นได้ว่า การชี้แนะแนวทางการเรียนรู้ของมิวเซียมสยามคำนึงถึงความแตกต่างหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นความแตกต่างของภาษา ศาสนา ระดับการศึกษา ช่วงอายุ ภาวะสุขภาพ หรือความสนใจเฉพาะทาง ตัวอย่างเช่น ประเด็นความแตกต่างด้านภาษามีทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่ใช้ภาษาในการสื่อสารแตกต่างกันและมีความรู้พื้นฐานด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาแตกต่างกัน ดังนั้น มิวเซียมสยามจึงได้จัดเตรียมผู้นำชมที่มีความสามารถในการใช้ทั้งภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาที่สามอื่นๆ รวมทั้งอุปกรณ์ช่วยฟังที่มีหลากหลายภาษาสากลรองรับความต้องการการเรียนรู้เฉพาะกลุ่ม ขณะที่ความแตกต่างด้านศาสนา เนื้อหาสาระในนิทรรศการหรือกิจกรรมการเรียนรู้มีการกระจายเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลากหลายศาสนา ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์ฮินดู ฯลฯ รวมทั้งการบริหารจัดการร้านค้าและสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานของพิพิธภัณฑ์ที่รองรับกลุ่มผู้ชมในทุกศาสนา ส่วนความแตกต่างด้านระดับการศึกษาและอายุ หนึ่งในวิถีคิดของผู้ออกแบบนิทรรศการและนักวิชาการการศึกษาที่ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้จะคำนึงถึงความสามารถในการเข้าถึงองค์ความรู้และประสบการณ์ของผู้เข้าชมในทุกช่วงชั้นการศึกษาเป็นสำคัญ เช่น กิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนจะมีสื่อประกอบการเรียนรู้ที่สามารถสร้างแรงจูงใจให้เด็กและเยาวชนสามารถเรียนรู้เรื่องราวในพิพิธภัณฑ์ได้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลินด้วยภาษาและวิธีการอธิบายที่เข้าใจได้ง่าย เป็นต้น ส่วนความแตกต่างด้านกายภาพ มิวเซียมสยามมีการออกแบบอาคารสถานที่แบบอารยสถาปัตย์ โดยมีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการ บุคคลทุพพลภาพ และผู้สูงอายุ เพื่อให้บุคคลเหล่านี้สามารถมีวิธีการเข้าถึงความรู้ได้อย่างไม่แตกต่างไปจากบุคคลปกติทั่วไป เช่น การใช้ภาษามือ อุปกรณ์ช่วยฟัง หน้าจอระบบสัมผัส อักษรเบรลล์ เป็นต้น (ศิริดา เทียรเดช นักจัดการความรู้อาวุโส มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, พฤษภาคม 2562)

ขั้นที่ 6 “กระตุ้นการตอบสนองของบทเรียน” (Elicit Response) ภัณฑารักษ์และนักพิพิธภัณฑ์วิทยาต่างทราบดีว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการที่กลุ่มเป้าหมายได้มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้โดยตรง ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้จึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม ร่วมในกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดกระบวนการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้และผู้รับข้อมูล อันนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแสดงความคิดเห็นระหว่างกัน ทั้งนี้ มิวเซียมสยามต้องการทลายกรอบการเข้าถึงองค์ความรู้ในพิพิธภัณฑ์แบบเดิมที่ใช้วิธีการดูผ่านสายตา อ่านตัวอักษรที่เล็กและมีรายละเอียดมาก ห้ามถ่ายภาพหรือห้ามสัมผัสวัตถุจัดแสดง มามุ่งเน้นวิธีการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าชมกับวัตถุจัดแสดง และผู้นำชมให้มากยิ่งขึ้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดกระบวนการคิด การตั้งคำถาม มีกิจกรรมประกอบนิทรรศการ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรืออภิปรายความรู้ร่วมกัน ส่งผลให้ทัศนคติของผู้เข้าชมที่เคยมองว่าพิพิธภัณฑ์เป็นเรื่องทางวิชาการหรือเป็นสถานที่สำหรับศึกษาดูงานหรือค้นคว้าหาข้อมูลเพิ่มเติมในเชิงการเรียนหรือการทำงานเพียงเท่านั้น ให้กลายเป็นสถานที่ซึ่งสามารถศึกษาเรียนรู้ได้อย่างเพลิดเพลินและเกิดปฏิสัมพันธ์กับทั้งบุคคล สื่อการเรียนรู้ และวัตถุจัดแสดง (วรรณวิษา วรวาท นักจัดการความรู้ มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, พฤษภาคม 2562)

ขั้นที่ 7 “ให้ข้อมูลย้อนกลับ” (Provide Feedback) ลักษณะเด่นประการหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์คือการที่ผู้นำชมหรือภัณฑารักษ์สามารถ ติดต่อสื่อสารกับผู้เข้าชม พิพิธภัณฑ์ที่ได้โดยตรง เนื่องจากบทบาทของผู้ให้ข้อมูลได้เปลี่ยนจากการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แต่เพียงผู้เดียวมาเป็นผู้ให้คำแนะนำและช่วยกำกับการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายแบบรายบุคคล ทำให้ผู้เข้าชมสามารถติดตามก้าวหน้าและสามารถให้ผลย้อนกลับแก่กลุ่มเป้าหมายแต่ละคนได้ จะเห็นได้ว่ามิวเซียมสยามมุ่งเน้นกระบวนการนำข้อมูลย้อนกลับไปปรับใช้ในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการให้ดียิ่งขึ้น ผ่านการใช้แบบสำรวจข้อมูลหรือแบบสอบถามทั้งในเชิงเอกสารและการสอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อนำทัศนคติและข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่เป็นข้อด้อย และพัฒนาส่วนที่เป็นจุดแข็งให้ดียิ่งขึ้น

ขั้นที่ 8 “ทดสอบความรู้ใหม่” (Assess Performance) การทดสอบความรู้ความสามารถเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่ง เพราะทำให้ทั้งผู้รับและผู้ถ่ายทอดความรู้ได้ทราบถึงระดับความรู้ความเข้าใจที่กลุ่มเป้าหมายมีต่อเนื้อหาในบทเรียน ทำให้สามารถเทียบเคียงความแตกต่างของระดับขีดความสามารถของผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือผู้เข้าชมนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ได้ว่ามีความรู้เพิ่มมากขึ้นอย่างไร ทั้งนี้ มิวเซียมสยามได้พัฒนาแบบทดสอบสัมฤทธิ์ผลในการเรียนรู้จากการรับชมนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อนำมาเทียบเคียงให้เห็นพัฒนาการของกระบวนการเรียนรู้ทั้งก่อนและหลังว่าวิธีการถ่ายทอดความรู้ผ่านนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้ประสบความสำเร็จหรือไม่ แล้วรายงานออกมาเป็นผลการดำเนินงานประจำปีเพื่อให้หน่วยงานต้นสังกัดและประชาชนทั่วไปได้ทราบว่ากิจกรรมและโครงการที่มิวเซียมสยามได้ริเริ่มขึ้นเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด (ชรรร ลันสุชีพ นักจัดการความรู้ มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, พฤษภาคม 2562)

และขั้นตอนสุดท้าย คือ “สรุปและนำไปใช้”(Review and Transfer) การสรุปและนำไปใช้ ถือได้ว่าเป็นส่วนสำคัญในบทเรียนที่จะต้องสรุปมโนคติของเนื้อหาเฉพาะประเด็นสำคัญๆ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนรู้ได้มีโอกาสทบทวนความรู้ของตนเองหลังจากศึกษาเนื้อหาผ่านมาแล้วขณะเดียวกันบทเรียนต้องชี้แนะเนื้อหาที่เกี่ยวข้องหรือให้ข้อมูลอ้างอิงเพิ่มเติม เพื่อแนะแนวทางให้ผู้เรียนได้ศึกษาต่อในบทเรียนถัดไปหรือนำไปประยุกต์ใช้กับงานอื่นต่อไป ทั้งนี้ ในทุกนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้ เจ้าหน้าที่หรือภัณฑารักษ์ของมิวเซียมสยามจะมีการสรุปสาระสำคัญทั้งในเชิงเนื้อหาและข้อคิดให้ผู้เข้าชมได้รับทราบภาพรวมทั้งหมดของประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวกับมิวเซียมสยาม เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถนำความรู้และประสบการณ์ไปปรับใช้ได้ทั้งกับการเรียน การทำงาน และในชีวิตประจำวัน (ภูษิต ช่วยชูฤทธิ์ นักจัดการความรู้ มิวเซียมสยาม, สัมภาษณ์, พฤษภาคม 2562)

3)เสนอแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมิวเซียมสยาม

แนวทางในการพัฒนารูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้เรื่อง

ภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมิวเซียมสยามผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจำนวน 40 คน จำแนกเป็นบุคลากรของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยามจำนวน 8 คน นักวิชาการที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาจำนวน 10 คน ด้านละ 5 คน จากมหาวิทยาลัยที่เปิดการเรียนการสอนด้านพิพิธภัณฑ์ศึกษาและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในกรุงเทพมหานครจำนวน 5 แห่ง แห่งละ 2 คน สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติหรือมิวเซียมสยามและนักวิชาการด้านพิพิธภัณฑ์วิทยากับด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา ผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและแบบเจาะลึกผ่านแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาทั้งในส่วนของนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้ ขณะที่กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้เข้าชมนิทรรศการชั่วคราวและผู้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้กับมิวเซียมสยามซึ่งคละเทศ การศึกษา อาชีพ ฐานะ ศาสนา รายได้ และเชื้อชาติ รวมทั้งสิ้น 22 คน แบ่งออกเป็นผู้เข้าชมนิทรรศการ 11 คน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมอีก 11 คน คน ผ่านแบบสอบถามที่ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในคนจากศูนย์ส่งเสริมจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 4 ตอน ประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 รูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตอนที่ 3 รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะสำหรับปรับปรุงพัฒนาพิพิธภัณฑ์

ผลการวิจัยพบว่า ตอนที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 49 ขณะที่เพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 51 ส่วนกลุ่มอายุที่เดินทางมาเข้าชมนิทรรศการและร่วมกิจกรรมมากที่สุด ได้แก่ ผู้ชมที่มีอายุระหว่าง 20-29 ปี คิดเป็นร้อยละ 63 สะท้อนให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์แห่งนี้ตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนในวัยรุ่นและเยาวชน ด้วยเนื้อหาสาระในการจัดแสดงที่เกี่ยวกับความเป็นไทยและบริบทของประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษาและกลุ่มสมาชิกครอบครัว ขณะที่ระดับการศึกษาพบว่า กลุ่มผู้เข้าชมในระดับปริญญาตรีและมัธยมศึกษามีค่าเฉลี่ยไล่เลี่ยกันที่ร้อยละ 40 และร้อยละ 31 ตามลำดับ 3 คิดเป็นอัตราส่วน 3 ใน 4 ของกลุ่มผู้เข้าชมทั้งหมด

สำหรับด้านอาชีพ พบว่า ผู้เข้าชมมิวเซียมสยามส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษาเกินกว่าครึ่งหนึ่งด้วยค่าเฉลี่ยร้อยละ 62 เนื่องจากเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่มิวเซียมสยามได้ริเริ่มขึ้นมีความร่วมสมัย มีสื่อการเรียนรู้ที่ทันสมัย ซึ่งตอบโจทย์กลุ่มเด็กและเยาวชนรวมทั้งนักเรียนนักศึกษาที่ต้องการแหล่งเรียนรู้ทันสมัยและเกิดความเพลิดเพลินในการเข้าถึงความรู้ หากพิจารณาตามที่อยู่อาศัย พบว่า ผู้เข้าชมส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีความถี่มากถึงร้อยละ 70 ผู้ที่อาศัยอยู่ในต่างจังหวัดมีค่าเฉลี่ยร้อยละ 20 ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นชาวต่างประเทศอาศัยอยู่ในทวีปเอเชียร้อยละ 35 ส่วนใหญ่เป็นชาวจีน เกาหลีใต้ และญี่ปุ่น มีนักท่องเที่ยวในประเทศกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กว่า 50 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวสิงคโปร์และอินโดนีเซีย ส่วนที่เหลืออาศัยอยู่ในทวีปยุโรปร้อยละ 25 ทวีปอเมริการ้อยละ 25 และอื่น ๆ อีกร้อยละ 5 เช่น ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ เป็นต้น

สำหรับการเดินทางมาพิพิธภัณฑ์พบว่า ผู้เข้าชมมิวเซียมสยามเดินทางด้วยรถโดยสารประจำทางมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 52 เนื่องจากพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้กับสนามหลวงและพระบรมมหาราชวังอันเป็นอีกจุดศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร ส่งผลให้มีรถโดยสารประจำทางแล่นผ่านเป็นจำนวนมาก ส่วนอันดับ 2 ได้แก่ รถยนต์ส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 20 อันดับที่ 3 ได้แก่ เดินทางมาด้วยยานพาหนะของสถาบันการศึกษาหรือสถานที่ทำงานคิดเป็นร้อยละ 15 ส่วนใหญ่ผู้ชมกลุ่มนี้มักเป็นนักเรียนนักศึกษาหรือพนักงานบริษัท นอกจากนี้เดินทางมาด้วยการเดินทางและทางเรือ เนื่องจากมีท่าเทียบเรือเป็นจำนวนมากบริเวณท่าช้างและท่าเตียน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ ที่แทบจะไม่ปรากฏให้เห็นเลยคือการเดินทางด้วยจักรยานและรถมอเตอร์ไซค์ส่วนบุคคลเนื่องจากเป็นพื้นที่การจราจรหนาแน่นพอสมควรจึงมีความเสี่ยงต่อการประสบอุบัติเหตุได้ง่าย อย่างไรก็ตาม ในอนาคตคาดว่าทางเลือกในการเดินทางที่มีแนวโน้มมากที่สุด ย่อมได้แก่ รถไฟใต้ดิน เนื่องจากการก่อสร้างรถไฟใต้ดิน สถานีสนามไชย ซึ่งตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าอาคารมิวเซียมสยามจะเปิดทำการอย่างเป็นทางการภายในปีพุทธศักราช 2562 และเป็นที่น่ายินดีว่าการออกแบบสถานีสนามไชยได้นำนิทรรศการเกี่ยวกับศิลปวัตถุที่สำคัญของประเทศไทยไปจัดแสดงภายในสถานีเพื่อให้ความรู้แก่บุคคลที่เดินทางไปมาด้วย ขณะที่ประเด็นคำถามเกี่ยวกับประสบการณ์การเข้าชมหรือเข้าร่วมกิจกรรมกับมิวเซียมสยาม พบว่ากลุ่มตัวอย่างเกินกว่าร้อยละ 80 เคยมาเยี่ยมชมมิวเซียมสยามแล้ว และบางส่วนเท่านั้นที่มามิวเซียมสยามเป็นครั้งแรก ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีภูมิลำเนาอยู่ในต่างจังหวัดหรือต่างประเทศ และประสบการณ์เกี่ยวกับนิทรรศการหรือกิจกรรมการเรียนรู้พบว่า กลุ่มตัวอย่างบางส่วนกว่าร้อยละ 25 เคยเข้าชมนิทรรศการด้านภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น นิทรรศการประสบการณ์หุสสุอาเซียน นิทรรศการพม่า ระยะประชิด มากที่สุด 2 ลำดับแรก ส่วนกิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างเคยมาเข้าร่วมมากที่สุด 2 อันดับแรกคือ กิจกรรมเมียนมาร์ไนท์ และกิจกรรมเวิร์คช็อปทำแกงยังเลซึ่งเป็นอาหารพม่า เนื่องจากเป็นนิทรรศการและกิจกรรมที่มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารผ่านหลากหลายช่องทาง ทำให้สามารถเข้าถึงการรับรู้ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว และเนื้อหาสาระมีความน่าสนใจเพราะเกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้านที่คุ้นเคยกันเป็นอย่างดี แต่อาจยังไม่รู้จักข้อมูลเชิงลึกในบางประเด็น เป็นต้น

ตอนที่ 2 และ 3 ความคิดเห็นจากการตอบคำถามแบบปลายเปิดจากประเด็นคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า ประเด็นการรับทราบข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมของมิวเซียมสยามเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะรับรู้ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์หรือโซเชียลมีเดียของมิวเซียมสยามเป็นหลัก ได้แก่ เฟซบุ๊กแฟนเพจ เว็บไซต์ ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม เนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงได้ง่ายและสะดวกรวดเร็วในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รองลงมาคือโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์กับการบอกต่อจากเพื่อนหรือบุคคลรอบข้าง ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบว่าสื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลอย่างสูงต่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งฝ่ายประชาสัมพันธ์ของมิวเซียม

สยามมีนโยบายเชิงรุกต่อการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายให้เกิดความสม่ำเสมอและมีช่องทางในการสื่อสารให้มากที่สุดและรวดเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้ การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารของสถาบันพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มิวเซียมสยาม อยู่ภายใต้ความรับผิดชอบของฝ่ายสื่อสารและการตลาด จำแนกออกเป็นแผนกพัฒนาธุรกิจและการตลาด สำหรับวัตถุประสงค์ในการประชาสัมพันธ์มิวเซียมสยามมีทั้งสิ้น 2 วัตถุประสงค์ คือ การประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ขององค์กร และการประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่กิจกรรมโครงการของมิวเซียมสยาม สำหรับการประชาสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ถือเป็นเรื่องสำคัญมาก เพราะส่งผลกระทบต่อภาพจำของประชาชนที่มีต่อพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมิวเซียมสยามที่มีความน่าเชื่อถือและเป็นทางเลือกสำคัญในการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ในปัจจุบันบางกิจกรรมโครงการที่มีขนาดใหญ่และมีรายละเอียดในการประชาสัมพันธ์ค่อนข้างมาก มิวเซียมสยามยังคงใช้วิธีจัดจ้างบริษัทเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์ด้วยเช่นกัน

ต่อมาคือประเด็นคำถามเกี่ยวกับความสนใจในนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมเรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของมิวเซียมสยาม พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่แบ่งความสนใจออกเป็นสองประเด็นสำคัญ คือ เรื่องเนื้อหาและเรื่องสื่อประกอบการเรียนรู้ในนิทรรศการและกิจกรรม สำหรับด้านเนื้อหา กลุ่มตัวอย่างมองว่าเนื้อหาสาระด้านประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กำลังได้รับความสนใจเป็นอย่างมากทั้งช่วงก่อนหน้าและหลังเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนอย่างเป็นทางการ จนเรียกได้ว่าเป็นกระแส “อาเซียนฟีเวอร์” โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่ประเทศไทยได้รับเกียรติให้ดำรงตำแหน่งประธานอาเซียนตามวาระและการได้เป็นเจ้าของการจัดการประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนในปีพุทธศักราช 2562 ยิ่งทำให้การประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนผ่านสื่อสารมวลชนแขนงต่างๆ เป็นปัจจัยหลักที่ทำให้ประชาชนทั่วไปเกิดความตื่นตัวและต้องการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านมากยิ่งขึ้น ดังนั้น พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมิวเซียมสยามจึงทำหน้าที่เป็นเสมือนสื่อทางเลือกเพื่อเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์ที่เป็นมากกว่าสื่อกระแสหลักจำพวกวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ หรือสื่อสังคมออนไลน์ ด้วยการเข้าไปมีปฏิสัมพันธ์และสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านการเข้าชมนิทรรศการชั่วคราวของทางมิวเซียมสยามที่มีการสลับปรับเปลี่ยนเนื้อหาและหัวข้อนิทรรศการได้อย่างน่าสนใจอยู่ตลอดเวลา ต่อมาคือด้านสื่อประกอบการเรียนรู้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ให้ความสนใจสื่อประกอบการเรียนรู้ที่มีความทันสมัย ใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้หลากหลายแบบ ทั้งการมอง การสัมผัส การดมกลิ่น การฟัง และการลิ้มรส การมีปฏิสัมพันธ์กับทั้งเจ้าหน้าที่ วัตถุจัดแสดง และอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการดำเนินกิจกรรม ซึ่งได้เปิดโอกาสให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ หรือแสดงความคิดเห็นระหว่างกัน

ขณะที่ประเด็นเกี่ยวกับบทบาทของนิทรรศการชั่วคราวและกิจกรรมของมิวเซียมสยามมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มองว่าเป็นผลที่จะเกิดขึ้นในระยะยาวและต้องใช้เวลาในการ

ปลูกฝังความรู้และความเข้าใจให้คนไทยได้เรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมีจำนวนมากถึง 10 ประเทศ โดยแต่ละประเทศล้วนมีความแตกต่างหลากหลายทั้งทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา สังคม และวัฒนธรรมประเพณีที่ไม่เหมือนกัน อย่างไรก็ตาม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ที่ไม่เหมือนกับการเรียนการสอนด้านอาเซียนศึกษาหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาในห้องเรียนหรือในหลักสูตรการเรียนการสอนตรงที่ เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ และเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินควบคู่กันไปด้วย พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เป็นทั้งสถานที่ท่องเที่ยวและโรงเรียนในเวลาเดียวกัน ดังนั้น จึงเปิดโอกาสให้ทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ไม่เฉพาะเพียงแค่เรื่องราวความเป็นมาของประเทศไทยเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ได้ขยายวงกว้างไปในระดับภูมิภาคที่หมายรวมเอาประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการทำความรู้จักวัฒนธรรมร่วมและรากเหง้าความเป็นมาของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ควบคู่กันไปด้วย

ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะสำหรับปรับปรุงพัฒนานิทรรศการและกิจกรรมการเรียนรู้ด้านภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ของสถาบันพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติหรือมิวเซียมสยามให้ดียิ่งขึ้น ผู้วิจัยจำแนกออกเป็นข้อเสนอแนะจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรของมิวเซียมสยามและนักวิชาการด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาหรือด้านพิพิธภัณฑศึกษา พบว่าด้านนิทรรศการชั่วคราว บุคลากรของมิวเซียมสยามเสนอให้มีการขยายขอบเขตของเนื้อหาด้านภาษาและวัฒนธรรมของประเทศที่เป็นที่รู้จักหรือมีข้อมูลเป็นจำนวนมากอยู่แล้วอย่างสิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย กัมพูชา เมียนมา และลาว ไปให้ความสำคัญกับประเทศที่คนไทยยังรู้จักน้อยหรือมีฐานข้อมูลด้านภาษาและวัฒนธรรมอยู่น้อยบ้าง ได้แก่ ประเทศติมอร์ตะวันออกหรือติมอร์เลสเต และประเทศบรูไนดารุสซาลาม เป็นต้น เพื่อให้คนไทยได้รู้จักภาษาและวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านเหล่านี้มากยิ่งขึ้น ต่อมาคือ ด้านการแลกเปลี่ยนวัตถุจัดแสดง จะเห็นได้ว่าที่ผ่านมามิวเซียมสยามมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างบุคลากรภายในงานเสวนาทางวิชาการด้านพิพิธภัณฑระดับอาเซียนที่มีมิวเซียมสยามเป็นเจ้าภาพอยู่บ้าง แต่การแลกเปลี่ยนวัตถุพิพิธภัณฑระหว่างกันยังพบน้อยมาก ดังนั้น มิวเซียมสยามควรสร้างโครงการความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนวัตถุพิพิธภัณฑหรือชุดนิทรรศการด้านภาษาและวัฒนธรรมกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อให้คนไทยได้มีโอกาสเห็นวัตถุจัดแสดงที่แปลกใหม่

ขณะที่ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ บุคลากรของมิวเซียมสยามเสนอว่า มิวเซียมสยามควรมีการกำหนดปฏิทินกิจกรรมในระยะยาว เนื่องจากในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นปฏิทินกิจกรรมในระยะสั้นซึ่งมีเวลาในการประชาสัมพันธ์เพื่อเตรียมความพร้อมอย่างมากที่สุดคือ 2 เดือน ทำให้ประชาชนหรือกลุ่มเป้าหมายบางกลุ่มที่ไม่ได้ติดตามข้อมูลข่าวสารอาจพลาดโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมได้ง่าย แต่ถ้ามีการวางแผนดำเนินกิจกรรมในระยะยาวจะทำให้กลุ่มเป้าหมายมีเวลาในการเตรียมความพร้อมและสะดวกในการเข้ามามีส่วนร่วมได้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ บุคลากรของมิวเซียมสยามยังปรารถนาให้เกิดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประเทศ ซึ่งที่ผ่านมากลุ่มเป้าหมายในการเข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นคนไทย ทว่า มิวเซียมสยามต้องการก้าวไปสู่การเป็นพิพิธภัณฑที่เป็น

จัดหมายปลายทางของอาเซียน ดังนั้น จึงต้องดึงกลุ่มนักท่องเที่ยวหรือนักศึกษาที่เข้ามาเรียนหนังสือในประเทศไทยหรือประชาชนทั่วไปที่เข้ามาพำนักอยู่ในประเทศไทยให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียภาคนี้ร่วมกัน ตัวอย่างเช่น กิจกรรมสอนภาษาอาเซียนให้คนไทย โดยเรียนเชิญเจ้าของภาษาเข้ามาถ่ายทอดภาษาและวัฒนธรรมในช่วงวันหยุด หรืออาจเปิดรับอาสาสมัครนำชมเป็นภาษาอาเซียน ได้แก่ ภาษามลายู ภาษาบาฮาซาอินโดนีเซีย ภาษาตากาล็อก ภาษาลาว เป็นต้น นอกเหนือจากภาษาอังกฤษ ภาษาจีน และภาษาสากลอื่น ๆ ที่มีบริการนำชมอยู่แล้วในปัจจุบัน จะช่วยสร้างบรรยากาศในการเป็นพหุวัฒนธรรมภายใต้บริบทอาเซียนได้ดียิ่งขึ้น

ขณะที่นักวิชาการด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาและด้านพิพิธภัณฑ์ศึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นเรื่องการจัดนิทรรศการชั่วคราวเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้อย่างน่าสนใจว่า มิวเซียมสยามควรนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาปรับใช้ในการเข้าถึงความรู้เรื่องอาเซียนให้เท่าทันกับพิพิธภัณฑ์ชั้นนำในระดับโลก ตัวอย่างเช่น ขณะนี้พิพิธภัณฑ์สมิทธิเียนได้นำ Virtual Reality ซึ่งเป็นอุปกรณ์จำลองสถานการณ์จริงที่เคยเกิดขึ้นในอดีตมาถ่ายทอดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนิทรรศการให้เกิดความน่าสนใจ ตัวอย่างเช่น มิวเซียมสยามอาจนำภาพจำลองการแสดงระบำพื้นเมืองของทั้ง 10 ประเทศเพื่อนบ้านในเอเชียภาคนี้มาให้ผู้เข้าชมได้ศึกษาเรียนรู้ เป็นต้น รวมทั้งเสนอให้มีการจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ออกไปจัดนิทรรศการในต่างจังหวัดมากยิ่งขึ้น เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกลตามชนบทให้สามารถเข้าถึงความรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมอาเซียนได้อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ยิ่งเป็นพื้นที่ที่ตั้งซึ่งเป็นพรมแดนอยู่กับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จังหวัดเชียงรายที่อยู่ติดพม่าและลาว จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลาที่อยู่ติดมาเลเซีย จังหวัดสระแก้วที่อยู่ติดกัมพูชา ยิ่งช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ให้เป็นเรื่องใกล้ตัวมากยิ่งขึ้น ส่วนประเด็นด้านกิจกรรมการเรียนรู้ นักวิชาการได้เสนอว่า ควรมุ่งเน้นกิจกรรมที่เสริมสร้างทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านพิพิธภัณฑ์ในระดับอาเซียน ซึ่งประเทศไทยยังขาดแคลนบุคคลที่มีความสามารถด้านนี้อยู่มาก ได้แก่ ให้ทุนสนับสนุนไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้านการจัดกิจกรรมและจัดนิทรรศการในกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านที่มีวิทยาการด้านพิพิธภัณฑ์สถานวิทยาในระดับชั้นนำของโลก ได้แก่ พิพิธภัณฑ์ด้านภาษาและวัฒนธรรมอาเซียนในสิงคโปร์หรือมาเลเซีย เป็นต้น ให้ทุนสนับสนุนการวิจัยทั้งแก่บุคลากรและผู้สนใจเพื่อมาต่อยอดจัดนิทรรศการและกิจกรรมที่มีความน่าสนใจให้มิวเซียมสยามและคนไทยได้เกิดบรรยากาศในการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและประเทศเพื่อนบ้านได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

สามารถขยายขอบเขตการวิจัยไปยังพิพิธภัณฑ์อื่นที่มีบทบาทในการจัดนิทรรศการชั่วคราวหรือกิจกรรมการเรียนรู้เรื่องภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือสามารถขยายขอบเขตด้านเนื้อหาการวิจัยจากภาษาและวัฒนธรรมของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปเป็นภูมิภาคอื่นของโลก ได้แก่ อเมริกาใต้ โอเชียเนียและแปซิฟิก เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ. (2559). อาเซียน--เปลี่ยนผ่านในกาลเวลา : ASEAN moments. กรุงเทพฯ : กรมอาเซียน กระทรวงการต่างประเทศ.
- กานตริวี ชมเชย. (2557). การบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ กรณีศึกษามิวเซียมสยามและพิพิธภัณฑ์บ้านไทยจิมทอมป์สัน. กรุงเทพฯ: สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- กิตติพงศ์ สนิธสัมพันธ์. (2560). ถอดรหัสไทย' นิทรรศการที่ชวนให้ตั้งคำถามกับ 'ความเป็นไทย. กรุงเทพฯ: โมเมนต์ม.
- จุฑามาศ แก้วพิจิตร (2559). การศึกษากระบวนการเรียนรู้ในพิพิธภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- จูลิน เทียนไทย และคณะ. (2556). โครงการสำรวจความคิดเห็นของผู้เยี่ยมชมเพื่อหาแนวทางในการสร้างสรรค์และปรับปรุงมิวเซียมสยามในวาระครบรอบ 2 ปี. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ.
- จีซีแอนโดโค พับลิครีเลชั่น. (2560). มิวเซียมสยาม ปลื้มสถิติวัยรุ่นเที่ยวพิพิธภัณฑ์มากขึ้น พร้อมเผยผลวิจัยต่างชาติซึ่งเด็กเที่ยวพิพิธภัณฑ์ทำให้ไอคิวสูง. กรุงเทพฯ: ไทยพีอาร์เน็ต.
- ชีวลักษณ์ บุญยเกียรติ. (2560). นิทรรศการในกระบวนการ. กรุงเทพฯ: สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ.
- นันทน์ภัส สาระพันธ์. (2553). ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อปัจจัยส่วนผสมทางการตลาดของมิวเซียมสยามพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก.
- ปนัดดา มนุรัชฎา. (2555). โครงการออกแบบผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกเพื่อจำหน่ายในร้านค้าพิพิธภัณฑ์: กรณีศึกษาพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้ (มิวเซียมสยาม). วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พัชญ์สิตา พัชรรุจิพันธ์. (2554). การศึกษาการรับรู้เครือข่ายสังคมเพื่อกำหนดของสถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (มิวเซียมสยาม) และผลที่มีต่อพฤติกรรมกรเข้าชมพิพิธภัณฑ์.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วรวรรณ อธิกพันธุ์. (2552). การประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์แหล่งท่องเที่ยวพิพิธภัณฑ
ภรณ์ศึกษาพิพิธภัณฑการเรือนรู้แห่งชาติ มิวเซียมสยาม. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาเศรษฐศาสตร์ธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2558). นิทรรศการหลงรัก รู้ยังชาวเอเชียเขาหลงรักกัน. กรุงเทพฯ:
มิว เซียมสยาม.

ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ. (2559). สรุปการสัมมนาความมั่นคงสู่
อาเซียน ครั้งที่ 1/2558. การประชุมเชิงสัมมนาความมั่นคงสู่อาเซียน (ครั้งที่ 1: 2558).
กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษายุทธศาสตร์ สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ.

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (2558). นิทรรศการเล่าเรื่องด้วยภาพ
เรียนรู้ความต่าง มองประชาคมอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ สสค.

สำนักงานอุทยานการเรียนรู้. (2559). พิพิธอาเซียน. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

อภิเดช จันทรภูมิ. (2555). พิพิธภัณฑกับความทรงจำ กรณีศึกษาสถาบันพิพิธภัณฑการเรือนรู้
แห่งชาติ "มิวเซียมสยาม" ในฐานะก่อตั้งความทรงจำของชาติไทย. กรุงเทพฯ: โครงการ
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.